

За оцеляването на балканката и Ботуня

Доброволци чистят реката във Вършец и се борят срещу мини вецовете, които убиват водоемите

Павлина Михайлова

Тръгнах за Вършец. От доста време не бях ходила да доброволствам, за да участвам в акция на клуб "Балканка". За това, че пъстървите у нас били балканки и американки научих едва преди 3-4 години на кръгла маса, която разискваше различните генотипи и фенотипи на *Salmo trutta* - речната пъстърва, която се среща на Балканите, както и начините да бъде опазена. Следващата ми среща с балканката беше в една узка, карана от трима браконieri, които ме взеха на стоп от Рилския манастир.

WWF

Доброволци търсят река Черни Вит след едноименния ВЕЦ.

Връщаха се от Смардливото езеро. Миналата есен пък, когато при залез слънце разпях палатка на Триъгълника (едно от Урдините езера), незнайно откъде се появиха четирима юнаци с чували - щели да хвърлят рибета в езерата. Късно вечерта ги видях да хвърлят въдици. После прочетох, че същите тези рибари са спрели 12 минивеца в стадий "клан-недоклан" и толкова жалби са подали в Главна дирекция "Околна среда" на ЕС, че в момента България е заплашена от наказателна процедура.

Е, крайно време беше да се запозная с всички членове на куп. Качих се в колата на най-върлия рибари - Димитър Куманов, обиколил всичките ни реки толкова пъти, колкото "никог друго живо същество в България".

Повод за ходенето до Вършец беше Световният ден на рибите, който тази година беше под мотото "Да отворим реките - за повече щастливи риби", т.е. да премахнем най-големия бич за една река - напречните прегради. Щяхме да станем съпричастни към стотиците организации в света, като почистим Ботуня, реката на Вършец. Тази мила река извира от Тодорини кукли. "Синият тризъбец в небето", както го нарича Радичков, сигурно е бил неотменна част от пейзажа в родната му Калиманица, нещо, което аз няма как да знам, докато не отида до яз.Огоста и лично проверя. Моя стара мечта.

Съботното слънце пред вършечкия ресторант "Митницата" напичаше приятно, пред нас в далечината се къдреше билото на Понор планина, оброчено със снежна дантела, хората си бърбеха сладко. Всички се познаваха и всички, без мене, носеха тениски "Happy fish" (Щастлива риба), "To fish or not to fish - what a stupid question" (Да ловиш ли риба или не - колко тъп въпрос), "Born to fish, forced to work" (Роден да риболовства, принуден да работи)... По-различни бяха трите момичета и тяхната учителка. Разбрах, че тя е учителката по физика, не по биология в училището с 500 деца, повечето циганчета. Написала съобщението-покана на сайта на общината. И агитирала колеги и ученици да дойдат, но ето дошли само три 11-класнички.

След това се запознах с Жоро, който се представи за "офисен плъх". На Доротей казах, че за първи път срещам човек с такова име и той с блага

усмивка ми обясни, че има дори имен ден и нещо повече - Свети Доротей е много почитан в Гърция. Тръгнал с клуба, когато преди пет години осъзнал, че след като е изловил толкова риба, е дошло време да направи нещо за доброто на рибите. Пък и те почнали драстично да намаляват в цялата страна.

На списъка, сложен върху капака на един джип, имаше записани 26 души, когато Иван, председателят на клуба, откри акцията с думите, че всяка година у нас умират поне по 5 реки, убити от поредния минивец и че все повече държави в света се отказват от мини вецовете, а в Дания са забранени. В САЩ за 30 години са премахнати 1400 бентове и прегради. И всъщност тези мини производители на електрическа енергия са макси производители на метан, каза Иван, при което си представих голямо стадо крави, сбутани на покрива на всеки вец.

От инструктажа запомних, че: трябва да внимаваме за остри опасни предмети, да не поемаме риск да вадим боклуци от самата вода, да не ходим боси, да не консумираме алкохол по време на чистенето, да избягваме да се занимаваме с нерегламентирани сметища, да не пипаме умрели животни с голи ръце и пр.

Бяхме разпределени на 8 пункта - над болницата и под болницата. Аз, Виктор, Ира (биолог) и Димитър (лекар по черния дроб) трябваше да чистим реката в участъка над болницата, който намерихме след като обиколихме половината град с джипиеса. Пред едно мостче всеки получи по десетина сини ръкавици и два черни чувала, направихме си снимка, аз и Виктор минахме по малък мост до левия бряг, а Димитър и Ира останаха на десния.

Едва когато стъпих на брега, се сетих, че съм направила поредната грешка, която младите коприва и капинак нямаше да ми простят. За кърлежи въобще не се сетих. Но след минути тези дреболии отстъпиха на заден план - имах късмет, че съм тука, а не в долната част на реката, заклещена в цимент.

Реката блискаше, бързаше, играеше както й се прииска, защото беше оставена в собственото си легло, обградено с високи дървета, слънчеви поляни, които плачеха за пикник, разходки и много щастливи хора. Но следи от хора нямаше. Изхвърлените найлонови торбички, един галош и един разпаднал се кец говореха, че това място отдавна е загубило популярността си сред жителите на Вършец. Кой знае какви по-хубави места за почивка и разходка имат, след като игнорират такова кътче! Но пък водата, зеленият кълвач и целият див свят беше пуснат на самотек. На няколко места видях паднали дървета, които задържаха като бент водата, но тя пак успяваше да се промуши под тях. Ако това място беше в Словения, сигурно щях да се оглеждам за бобър, защото словенците приеха програма за реинтродукция на бобрите и защото до 18 век бобърът се е срещал по всичките ни реки. А видра? - по-вероятно да има видри! Възможно е, защото водата беше чиста, сякаш скачаше направо от Тодорините кукли.

- Виж ги - остави по едно време чувала си Виктор и посочи няколко силуета в малко вирче. - Може да са лешанки. Но ей там, под онзи камък със сигурност има пъстърва - те избират такива камъни, пред които водата малко се успокоява, за да пестят енергия. В тези бързи води няма как непрекъснато да сноват нагоре-надолу. А онова, светлото петно, като слънчево зайче, може да е ползвано за мъстило. Женската почиства добре пясъка и едва тогава снася. Виждаш ли колко е чистичко?

Виктор - висок, с очила, говореше бавно и увлекателно. Един от завършилите в чужбина (икономика в Германия) и върнали се в БГ, за да се занимава с нещо доста прозаично - "Софийска вода". Е, все пак с вода!

- В Германия си има действащо законодателство, а у нас няма. Така че

ние сами трябва да си вършим работата - каза той.

Почистваме реки, зарибяваме ги, борим се със строителството на мини вецовете, голяма част от които са незаконни - това разказа Митко Куманов, докато минавахме Петроханския проход. През 2013 г. се заклел, че ще направи "всичко възможно да отмъстим на всички замесени в строителството на минивецове, които сега са 200-300, но утре може да станат 1000 и които прецакват нашите реки". И членовете на тази "въшка, това нещастно и никому неизвестно сдружение" направили сайт за наблюдение на вецовете у нас и почнали да качват снимки и клипове, та всеки да види какво се случва с реката, хваната от някой вец, а на друг сайт изтипосали поименно "убийците и спасителите на реки".

Слава Богу, Ботуня още течеше свободна, а пълненето на чувала вървеше неусетно, защото птиците пееха, водата пееше и аз чувствах как полека-лека започвах вътрешно да се подреждам, както казва Радичков. Още повече, че скоро Виктор пак остави пощенето и ме повика да ми покаже друго нещо:

- Нали знаеш какво е ручейник? - влезе в реката, извади едно камъче, на долната повърхност на което имаше малко цилиндрично образуване и измъкна отвътре малко червейче с тъмна главичка. - Той е като торта гараш за пъстървата. Прави си ей-такава къщичка на долната повърхност на камъните и там си живее.

- А тя как го хваща, ако е така барикадиран?

- Хитра е като лисица. Може да го схруска заедно с къщичката му, ако реши.

След това Виктор разказа, че всъщност най-много обичал риболова привечер, и то на изкуствена муха. И всъщност жена му го разбирала.

- Въпреки че се връщаш без риба?

- Да, връщам се без риба. Знам, че сме малко екстремисти, но такива сме си. Ходим на реки, които са със специален режим - хвани-пусни. И се връщаме без риба. Улав рибар, пишман рибар - така ми викат. Ама ако всички в държавата бяха съвестни като нас, щяхме да бъдем знаеш ли къде... Чу ли я как шльопа? Хапна си една муха и шльопа във водата.

- А кога мигрират?

- През есента, когато хвърлят хайвера си. Тръгват срещу течението на реката да търсят по-студена вода и с високо съдържание на кислород. Иначе през цялата година се движат както номадите - нагоре - надолу в зависимост от храната, но гледат да остават в студени и чисти води. В много от нашите планински реки има пъстърва, въпросът е, че басейновите дирекции дават разрешително за строеж на вец, дори когато в плана за управление е написано, че това е забранено. Няма наредба за рибните проходи, вецовете се строят направо в реките, тоест, на държавна земя, без концесия...

След около два часа напълнихме 5 чувала с боклуци и Виктор каза, че трябва да ги изнасяме към пътя, защото в два часа ще дойде камионът на общината.

Точно в два дойде един зил и ние метнахме първите чували, като си направихме снимка с двамата служители на общината.

- На реката идват ли рибари? - попитах мъжете.

- Ами не, тука няма риба... - отговори шофьорът и на свой ред попита - А вас ще ви снима ли някоя телевизия?

Ами не знаем такова нещо.

- Защото довечера ще идва битивито да снима как жените на ГЕРБ садят фиданки. Дупките сме изкопали, чакаме само дръвчетата да докарат. Те от снощи са тука в спа хотела.

- Еми трябва добре да си починат, преди да свършат тази работа - отговорих аз. - Ама вие щом работите в общината, значи за тях сте гласували.

- Може и да сме гласували, ама сега сме размислили - почеса се единият. - От 40 000 души в града останаха 6000 и те нямат какво да работят.

На това място пак се сетих за Радичков, който казва, че има места, в които животът се върти повече около себе си, както кучето се върти в кръг, преследвайки опашката си. Може да е имал предвид цялата ни държава? На връщане видяхме втори зил, напълнен догоре с чували.

Доброволците бяха събрани вече в "Митницата", когато тръгнах да обикалям градчето. До порутената автогара спрях една жена да я питам знаела ли е за чистенето на реката. Росица енергично отрече да е знаела.

- Как ще сложиш съобщение в сайта на общината и ще чакаш някой да дойде?! Ето това не го разбирам. В едно село или малко градче обява се слага на кръчмата, на площада пред общината, на училището, може и на църквата - възмутих се аз.

- Ама ние не сме нито село, нито град, ние винаги сме били курорт - Вършец е най-старият курорт в България - почна да ми обяснява Росица. - Това място в тази малка котловина е започнало да се развива от минералните извори, то е направено за курорт и от курорта сме се издържали толкова време. Знаете ли, че тука е построено първото казино на Балканския полуостров, даже се води царското казино, защото царят е идвал тука да играе хазарт?

- Кой цар?

- Не зная точно кой, еми последният ни цар. И казиното се руши, и автогарата се руши. А отделно къде изсекоха цялата ни гора - направо я ликвидираха, имаше такива човеци, дето подават сигнали, но като направят проверка, всичко било законно, кметът какво да направи, той е много толерантно момче, ама това си е държавна политика. Всичко замря, най-лошото е, че от петнайсетина години циганите станаха повече от българите...

- Те създават ли ви проблеми?

- Не, те си работят, не крадват - в момента берат черемуш (див чесън) - превозвачите го извозват с камиони, после почват да берат майската гъба, след това - ягоди, череши в Кюстендилско, през август - боровинки в Балкана. Въпросът е, че те си знаят само правата и скубят държавата колкото могат - всичките са самотни майки, въпреки че живеят с мъжете си, но получават помощи като самотни майки с 3-4 деца. А ние имаме една самотна майка и на нея ѝ отказали помощ. Значи аз съм възмутена! Не може да има двойни стандарти!

На сбогуване Росица ми даде телефонния си номер да ѝ звъня кога ще бъде следващото чистене на реката, защото непременно щяла да дойде.

До казиното не можах да отида, защото първите коли вече почнаха да се изнасят за София. Тръгнах с Митко, програмист, и Павлин - агроном, който отговарял за логистиката на Националния тенис-комплекс. След

като купихме сирене от мандрата, Митко продължи да кара бавно, сякаш търсеше нещо. Пред училището се закова и погледът му светна:

- Ето това училище си спомням много добре. Тука колко топки съм спукал и колко колена съм издраскал...

После разказа, че като малък имал тежък бронхит, който родителите му лекували всяка лятна ваканция във Вършец. И всичките му хубави спомени от детството били свързани с Вършец.

Тогава Павлин коментира, че всъщност такава акция като нашата се прави с цел да се включат хората от Вършец и те да са ключовите участници, а не ние, дето преваляме цял проход, за да им покажем как се чисти река.

- Сигурно общината се е съгласила да участва поне с камиони, защото има кметове, които ще кажат - ама я не ни занимавайте с тези дивотии - предположи Митко.

Нашата цел е местните да разберат, че все още в тази държава има читави хора, и че не са сами, те - добрите хора и че ако някой има добра идея, той може да намери съмишленици. Ето ние, например, в центъра, събрахме 75 кг пластмасови капачки и купихме инвалиден стол за едно дете, - разпали се Павлин. После се прехвърли на 40-килограмовия сом, който някой измъкнал от язовир Йовковци и така естествено се отбихме през "Скара Сталин", където продаваха жива пъстърва. В два басейна пред ресторанта десетки риби се надскачаха една друга - американки, защото балканката наддава бавно и би трябвало да струва поне 16 лв. килограма, както обясни Павлин.

По този начин вместо със съомга от магазина (която също е от семейство пъстървови), се уредих с пъстърва за вечеря, и с покана за зеленото училище в Рибарица, където през юни клубът ще организира риболов и зарибяване. А също и да стана член на клуба. Подробностите - на <https://www.facebook.com/balkanka.bg>.

Каре

Част от Етичния кодекс на клуб "Балканка"

- използвайте само куки без контра;
- изваждайте рибата бързо, без да я уморявате;
- използвайте кеп, без възли по мрежата, който не изваждате от водата;
- докосвайте рибата винаги с мокри и студени ръце;
- не докосвайте хрилете на рибата;
- докато извадите фотоапарата, дръжте рибата във водата с глава срещу течението.

Учителката по физика и трите ученички бяха единствените участници от Вършец.

Иван - председателят на клуб "Балканка".

Виктор от нашия квартет мъкне чувалите с боклука.

Авторът

Доброволците , които чистиха р. Ботуня

7

3410